

आयनिकृत विकीरणको सुरक्षित तथा शान्तिपूर्ण प्रयोग सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: पारमाणविक प्रविधि र आयनिकृत विकीरणको सुरक्षित र शान्तिपूर्ण प्रयोग, रेडियोधर्मी स्रोतहरूको सुरक्षा र संरक्षण, पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ तथा संयन्त्र को अनधिकृत प्रयोग हुनबाट बचाई आयनिकृत विकीरणबाट पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावबाट सर्वसाधारणको जीउधनको सुरक्षा तथा वातावरण संरक्षण गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

संघीय संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ : (१) यस ऐनको नाम "पारमाणविक ऐन, २०७५" रहेको छ ।

(२) यो ऐन नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तो केको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. परिभाषा : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,—

- (क) "अभ्यास" भन्नाले आयनिकृत विकीरण र स्रोतको प्रयोग हुने कृयाकलाप सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोके बमोजिमको कुनै पनि मानवजन्य कृयाकलापलाई समेत जनाउँछ ।
- (ख) "आयनिकृत विकीरण" भन्नाले जैविक पदार्थमा आयन पेयर्स उत्पादन गर्न सक्ने विकीरण सम्झनु पर्छ ।
- (ग) "इजाजतपत्र" भन्नाले कुनै अभ्यास, कृयाकलाप वा संयन्त्र सम्बन्धमा निश्चित कार्य गर्न दफा ९ बमोजिम दिईएको इजाजतपत्र सम्झनु पर्छ ।
- (घ) "इजाजतपत्रवाला" भन्नाले इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा संस्था सम्झनु पर्छ ।
- (ङ) "एजेन्सी" भन्नाले अन्तर्राष्ट्रिय आणविक उर्जा एजेन्सी सम्झनु पर्छ ।
- (च) "कृयाकलाप" भन्नाले आयनिकृत विकीरणका स्रोतको उत्पादन, प्रयोग, निकासी, पैठारी, पारमाणविक वा रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी, संयन्त्र (फेसिलिटी) को स्थान निर्धारण, निर्माण, शुरूवात, संचालन र संयन्त्र नष्ट वा बन्द गर्ने, रेडियोधर्मी फोहोरमैला व्यवस्थापन र स्थान (साइट) को पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोके बमोजिमको अन्य कृयाकलापलाई समेत जनाउँछ ।

- (छ) “ढुवानी” भन्नाले पारमाणविक पदार्थ तथा रेडियोधर्मी पदार्थ उत्पादन वा भण्डारण गरेको स्थानबाट अर्को स्थानसम्म ओसार पसार गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो पदार्थ ढुवानी गर्न प्याकेज तयार पार्ने, ढुवानीको साधनमा चढाउने, पारवाहनका क्रममा भण्डारण गर्ने र अन्तिम गन्तव्यमा ढुवानीको साधनबाट ओराल्ने कार्यलाई समेत जनाउँछ ।
- (ज) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम ” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम मा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ ।
- (झ) “निकासी” भन्नाले पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ र सो सम्बन्धी उपकरण वा प्रविधि नेपालबाट बाहिर निकासी गर्ने काम सम्झनु पर्छ ।
- (ञ) “निरीक्षक” भन्नाले नियमनकारी निकायबाट दफा १९ बमोजिम खटाएको व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (ट) “पारमाणविक पदार्थ ” भन्नाले युरेनियम २३३ वा २३५ वा परिमार्जित गरिएको युरेनियम, प्लुटोनियम र यसका आईसोटोप्स सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकेका अन्य पदार्थलाई समेत जनाउँछ ।
- (ठ) “विपद” भन्नाले कुनै पनि अभ्यास वा कृयाकलापमा उत्पन्न भएको आयानिकृत विकिरणसँगको संसर्गको कारणले उत्पन्न हुने जोखिम वा खतरा सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “पैठारी” पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ, सो सम्बन्धी उपकरण वा प्रविधि नेपाल भित्र पैठारी गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (ढ) “विकीरणका स्रोत” भन्नाले आयानिकृत विकीरण सृजना गर्ने साधन (रेडियसन जेनेरेटर), रेडियोधर्मी स्रोत, पारमाणविक वा रेडियोधर्मी पदार्थ सम्झनु पर्छ ।
- (ण) “नियमनकारी निकाय ” भन्नाले आयानिकृत विकीरण र स्रोतको प्रयोग हुने कृयाकलापलाई नियमन गर्न नेपाल सरकारले तोकेको निकाय सम्झनु पर्छ ।
- (त) “विसर्जन (डिस्पोजल)” भन्नाले पुनः उपयोग नगर्ने गरी उपयोग गरिएको इन्धन वा रेडियोधर्मी फोहोरमैला सुरक्षित विसर्जन वा विस्थापन गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ ।
- (थ) “मन्त्रालय” भन्नाले नेपाल सरकारको विज्ञान तथा प्रविधि विषय हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्छ ।
- (द) “रेडियोधर्मी पदार्थ” भन्नाले अल्फा कण, बिटा कण, एक्सरे वा गामा-रे जस्ता विकीरण सिर्जना गर्न सक्ने पदार्थ सम्झनु पर्छ र सो शब्दले मन्त्रालयले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिएका अन्य पदार्थलाई समेत जनाउँछ ।

- (ध) “रेडियोधर्मी फोहोरमैला ” भन्नाले यथास्थितिमा प्रयोगमा आउन नसक्ने कुनै पनि रेडियोधर्मी पदार्थ सम्झनु पर्छ ।
- (न) “संयन्त्र” भन्नाले पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी , प्रज्वलन संयन्त्र वा युरेनियम खानीजस्ता खानीजन्य र कच्चा पदार्थको प्रशोधनको लागि स्थापित संयन्त्र र रेडियोधर्मी फोहोरमैला व्यवस्थापन गर्ने संयन्त्र सम्झनु पर्छ र सो शब्दले रेडियोधर्मी पदार्थको उत्पादन, प्रशोधन, प्रयोग, भण्डारण वा विसर्जन गर्ने अन्य कुनै पनि ठाउँ वा संयन्त्रलाई समेत जनाउँछ ।
- (प) “स्रोत” भन्नाले आयनिकृत विकीरण उत्पादन गर्ने वा फैलाउन सक्ने कुनै पनि चिज वा वस्तु सम्झनु पर्छ ।
- (फ) “सुरक्षा” भन्नाले मानिस र वातावरणलाई विकीरणजन्य जोखिमबाट गरिने संरक्षण सम्झनु पर्छ र सो शब्दले विकीरणजन्य जोखिम उत्पन्न वा सिर्जना गर्ने संयन्त्र र कृयाकलापलाई समेत जनाउँछ ।
- (ब) “सुरक्षा उपाय सम्बन्धी सम्झौता ” भन्नाले नेपाल र एजेन्सीबीच सम्पन्न भएको पारमाणविक हातहतियारको अप्रसार सम्बन्धी सन्धिसँग सम्बन्धित सुरक्षा उपाय सम्बन्धी सन्धी सम्झौता सम्झनु पर्छ र सो शब्दले नेपालले स्वीकार गरेको सो सन्धी सम्झौतासँग सम्बन्धित स्वेच्छिक प्रोटोकल र अन्य लिखतलाई समेत जनाउँछ ।
- (भ) “पारमाणविक इन्धन” भन्नाले पारमाणविक प्रकृयाबाट उर्जा उत्पन्न गर्न सक्ने कुनै पनि पदार्थ सम्झनु पर्छ ।
- (म) “पारमाणविक भट्टी” पारमाणविक इन्धनबाट उर्जा उत्पादन गर्ने कुनै पनि संरचना सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद—२

नियमनकारी निकाय सम्बन्धी

३. आयनिकृत विकीरण तथा पारमाणविक प्रविधिको प्रयोग : आयनिकृत विकीरण तथा पारमाणविक प्रविधिको प्रयोग शान्तिपूर्ण प्रयोजनको लागि मात्र गर्नु पर्नेछ ।
४. नियमनकारी निकाय तोक्ने : नेपाल सरकारले पारमाणविक तथा रेडियोधर्मी पदार्थ नियमन सम्बन्धी काम गर्न कुनै मन्त्रालय वा निकायलाई नियमनकारी निकायको रूपमा तोक्न सक्नेछ ।
५. नियमनकारी निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार : यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका काम , कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त नियमनकारी निकायको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) पारमाणविक तथा रेडियोधर्मी पदार्थ सम्बन्धी कृयाकलाप र अभ्यासको नियमनको लागि आवश्यक नीति, योजना र कार्यक्रम तर्जुमा र निर्माणका सम्बन्धमा नेपाल सरकारलाई सुझाव दिने,
- (ख) आयनिकृत विकीरणको सम्भाव्य प्रतिकूल वा हानी कारक असरबाट सर्वसाधारण, सम्पत्ति र वातावरण संरक्षण गर्नको लागि आवश्यक मापदण्ड तयार गर्ने,
- (ग) आयनिकृत विकीरणमा संलग्न कृयाकलाप र अभ्यास संचालन गर्न इजाजतपत्र जारी गर्ने, निलम्बन वा खारेज गर्ने,
- (घ) इजाजतपत्रवालाले संचालन गरेको कृयाकलाप वा अभ्यासको निरीक्षण, अनुगमन र जाँचबुझ गर्ने र त्यसरी निरीक्षण, अनुगमन र जाँचबुझ गर्दा परिपालना भएको नदेखिएमा कानून बमोजिम कारवाही गर्ने,
- (ङ) यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम, निर्देशिका तथा इजाजतपत्रमा तोकिएको शर्त र अवस्थाको पालना गरे नगरेको अनुगमन र निरीक्षण गर्ने,
- (च) कुनै पनि कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गर्ने इजाजतपत्रवालाले पुरा गर्नु पर्ने शर्त तोक्ने, दायित्व र जिम्मेवारी निर्धारण गर्ने,
- (छ) इजाजत प्राप्त संस्थामा काम गर्ने प्राविधिकको योग्यता तोक्ने,
- (ज) इजाजतपत्रवाला र विकीरणका स्रोतहरु को राष्ट्रिय अभिलेख तयार गरी त्यस्तो अभिलेखलाई नियमित रूपमा अद्यावधिक गर्ने,
- (झ) अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्था अन्य मुलुकका यस्तै प्रकृतिका संस्था वा निकायसंग सूचना, अनुभव तथा सहयोग आदान प्रदान गर्ने,
- (ञ) आयनिकृत विकीरण त्यसको प्रयोगबाट हुन सक्ने दुर्घटना र यसको सम्बन्धमा सर्वसाधारण तथा सरोकारवालालाई सचेतना मुलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- (ट) पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र को वदनियत प्रयोग गर्न बाट रोक्न आवश्यक उपायहरु अवलम्बन गर्ने,
- (ठ) पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ संलग्न विपदको तयारी र व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना तर्जुमा र कार्यान्वयनमा सम्बद्ध सरकारी निकायहरु तथा सरोकारवालालाई सहयोग एवं सहकार्य, समन्वय गर्ने,

- (ड) आयानिकृत विकिरण सुरक्षा र संरक्षण सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने ,
गराउने,
- (ढ) जोखिमको तह न्यून भएका आयानिकृत विकिरणका स्रोतको इजाजतपत्र लिनु
नपर्ने सूची प्रकाशन गर्ने
- (ण) एजेन्सीसँग आवश्यक समन्वय गर्ने,
- (त) तोकिए बमोजिमका अन्य कार्य गर्ने ।

परिच्छेद—४

इजाजतपत्र सम्बन्धी

६. इजाजतपत्र लिनु पर्ने : (१) पारमाणविक पदार्थ वा रडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र सम्बन्धी कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गर्न चाहने तोकिए बमोजिमको प्राविधिक र व्यवसायिक क्षमता भएका कुनै व्यक्ति वा संस्थाले तोकेको ढाँचामा त्यस्तो कृयाकलाप वा अभ्यास गर्न चाहेको व्यहोरा सहित नियमनकारी निकायले इजाजतपत्रको लागि तोकेको दस्तुर सहित नियमनकारी निकायमा निवेदन दिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम नियमनकारी निकायबाट इजाजतपत्र प्राप्त नगरी कुनै पनि व्यक्तिले पारमाणविक पदार्थ वा रडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र सम्बन्धी कुनै पनि कृयाकलाप वा अभ्यास गर्न पाउने छैन ।
७. सार्वजनिक गर्ने : नियमनकारी निकायले इजाजतपत्र जारी गर्ने सम्बन्धमा देहाय बमोजिमका कुरा उल्लेख गरी नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गर्नु पर्नेछ :
- (क) इजाजतपत्र लिनुपर्ने कृयाकलाप वा अभ्यासहरू,
- (ख) इजाजतपत्रको लागि निवेदन दिनु पर्ने अवधि,
- (ग) इजाजतपत्रको लागि निवेदन दिने , निवेदन उपर जाँचबुझ गर्ने , इजाजतपत्र जारी गर्ने प्रकृया र निवेदनसाथ संलग्न गर्नु पर्ने अन्य कागजात,
- (घ) इजाजतपत्र सम्बन्धी निर्णय गर्दा लिइने आधारहरू,
- (ङ) इजाजतपत्र प्राप्त गर्न निवेदकले पालना गर्नु पर्ने शर्तहरू तथा योग्यता,
- (च) इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले पुरा गर्नु पर्ने शर्त तथा दायित्व ,
पालना गर्नु पर्ने कार्यविधि र सूचना संरक्षणको उपाय,
- (च) निवेदन र इजाजतपत्र दस्तुर ,

(छ) इजाजतपत्रको लागि निवेदन दिंदा निवेदकले पेश गर्नु पर्ने विवरण ,

(ज) तोकिए बमोजिम इजाजतपत्र नवीकरण, निलम्बन, संशोधन, खारेज र परित्याग सम्बन्धी कुरा,

(झ) तोकिए बमोजिमका अन्य कुराहरु ।

८. निवेदन उपर छानविन : (१) नियमनकारी निकायले दफा ६ बमोजिम परेको निवेदन उपर आवश्यक छानविन गरी थप जानकारी वा विवरण लिन आवश्यक देखेमा निवेदकसँग थप जानकारी वा विवरण माग गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम छानविन गर्दा नियमनकारी निकायले निवेदकलाई इजाजतपत्र दिन उपयुक्त देखेमा तोकिए बमोजिमको ढांचामा इजाजतपत्र दिनेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम इजाजतपत्र दिंदा नियमनकारी निकायले त्यस्तो कृयाकलाप वा अभ्यासको प्रकृतिलाई विचार गरी इजाजतपत्रवालाले पूरा गर्नुपर्ने शर्तहरु समेत तोक्नेछ ।

(४) दफा ६ बमोजिम प्राप्त निवेदन उपर कारवाही गर्दा निवेदकलाई इजाजतपत्र दिन मिल्ने नदेखिएमा नियमनकारी निकायले त्यसको कारण सहितको लिखित जानकारी निर्णय भएको मितिले सात दिनभित्र निवेदकलाई दिनु पर्नेछ ।

९. इजाजतपत्र जारी : (१) नियमनकारी निकायले दफा ८ बमोजिम निवेदन उपर छानविन गरी कुनै अभ्यास वा कृयाकलापले जनताको जीउधन र वातावरणको संरक्षण पर्याप्त मात्रामा सुनिश्चित हुने गरी संचालन गरिने र शान्तिपूर्ण प्रयोजनको लागि मात्र त्यस्तो अभ्यास वा क्रियाकलाप उपयोग वा संचालन गरिने कुरा यकिन गरी त्यस्तो अभ्यास वा क्रियाकलाप संचालन गर्न इजाजतपत्र जारी गर्नेछ ।

(२) इजाजतपत्र जारी गर्ने प्रकृया तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) इजाजतपत्र जारी गर्दा तोकिए बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ ।

१०. इजाजतपत्र हस्तान्तरण गर्न नपाइने : इजाजतपत्रवालाले यस ऐन बमोजिम प्राप्त गरेको इजाजतपत्र बेचबिखन वा हस्तान्तरण गर्न पाउने छैन ।

११. इजाजतपत्र परित्याग गर्न सक्ने : (१) इजाजतपत्रवालाले यस ऐन बमोजिम कुनै कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गर्न लिएको इजाजतपत्र नियमनकारी निकायको स्वीकृति लिई परित्याग गर्न सक्नेछ ।

(२) नियमनकारी निकायले इजाजतपत्रको परित्याग गर्दा जनताको जीउधन वा वातावरणको संरक्षणमा प्रतिकूल असर पर्ने नदेखेमा उपदफा (१) बमोजिमको इजाजतपत्रको परित्यागको स्वीकृति दिनेछ ।

(३) इजाजतपत्र परित्याग गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१२. इजाजतपत्रको शर्तमा संशोधन : (१) स्वास्थ्य, सुरक्षा तथा वातावरणको संरक्षणको लागि यस ऐन बमोजिम जारी गरिएको इजाजतपत्रमा तोकिएको कुनै शर्तमा संशोधन गर्न आवश्यक देखेमा नियमनकारी निकायले इजाजतपत्रवालालाई लिखित जानकारी गराई त्यस्तो शर्तमा संशोधन गर्न सक्नेछ ।

(२) नियमनकारी निकायले उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्रमा तोकिएको शर्तमा संशोधन गरेको कारणले इजाजतपत्रवालाले कुनै थप व्यवस्था गर्न वा तयारी गर्नु पर्ने भएमा नियमनकारी निकायले यस प्रयोजनको लागि सम्बन्धित इजाजतपत्रवालालाई मनासिब समय दिनेछ ।

१३. इजाजतपत्रको अवधि र नवीकरण : (१) इजाजतपत्रको अवधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको अवधि समाप्त हुनुभन्दा अगाडी तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित नियमनकारी निकायबाट इजाजतपत्र नवीकरण गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम नवीकरण नगराएमा त्यस्तो इजाजतपत्र स्वतः रद्द हुनेछ ।

(४) इजाजतपत्र नवीकरण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१४. इजाजतपत्रको निलम्बन : नियमनकारी निकायले देहायको अवस्थामा इजाजतपत्र निलम्बन गर्न सक्नेछः-

(क) इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा संस्थाले पुरा गर्नु पर्ने शर्त तथा दायित्व पालना नगरेको भनी नियमनकारी निकायले सचेत गराई सुधार गर्न तोकिएको समयभित्र समेत सुधार नगरेमा, वा

(ख) इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको कृयाकलापबाट व्यक्ति वा वातावरणमा प्रतिकूल प्रभाव परी सर्वसाधारणको जीउधनको सुरक्षा वा वातावरण संरक्षण सम्बन्धमा जोखिम उत्पन्न भएमा ।

१५. इजाजतपत्रको खारेजी : (१) नियमनकारी निकायले देहायको अवस्थामा इजाजतपत्र खारेज गर्नेछः-

(क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली वा निर्देशिकाको विपरीत काम गरेमा,

(ख) निलम्बनको अवधिभित्र आवश्यक सुधार नगरेमा इजाजतपत्रमा तोकिएका शर्तहरूको उल्लंघन गरेमा वा त्यस्ता शर्तहरू पूरा नगरेमा,

(ग) तोकिएको अवधिमा इजाजतपत्र नवीकरण नगराएमा,

(घ) इजाजतपत्रमा तोकिए बमोजिमको अवधिभित्र कृयाकलाप वा अभ्यास शुरु नगरेमा वा गर्न नसकेमा, वा

(ङ) इजाजतपत्र परित्याग गरेमा ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ग), (घ) र (ङ) को अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा इजाजतपत्र खारेज गर्नु अघि नियमनकारी निकायले सम्बन्धित इजाजतपत्रवालालाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिब समय दिनु पर्नेछ ।

१६. उजुरी दिन सक्ने : (१) दफा ८ को उपदफा (४), दफा १४ वा दफा १५ को उपदफा (१) बमोजिम नियमनकारी निकायले गरेको निर्णयमा चित्त नबुझे व्यक्ति वा संस्थाले त्यस्तो निर्णय भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र मन्त्रालयमा उजुरी दिन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम परेको उजुरीमा मन्त्रालयबाट भएको निर्णय अन्तिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको उजुरी दिएको आधारमा इजाजतपत्रवालाले यस ऐन बमोजिम पूरा गर्नु पर्ने दायित्वबाट छुटकारा पाउने छैन ।

१७. इजाजतपत्रवालाको दायित्व : (१) यस ऐनमा अन्यत्र लेखिएका कुराका अतिरिक्त इजाजतपत्रवालाको दायित्व देहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) इजाजतपत्र बमोजिमको कृयाकलाप वा अभ्यास सुरक्षित, विश्वसनिय र भरपटो तरिकाले संचालन गर्ने,

(ख) इजाजतपत्र प्राप्त कृयाकलाप वा अभ्यास बन्द गर्नुपर्ने भएमा त्यस्तो कृयाकलाप वा अभ्यास बन्द गर्नु अगावै नियमनकारी निकाय बाट स्वीकृती लिने,

(ग) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम , निर्देशिका, इजाजतपत्रका शर्त तथा अवस्था र नियमनकारी निकायले समय समयमा तोकिएका अन्य शर्त , अवस्था तथा मापदण्डको पालना गर्ने,

(घ) नियमनकारी निकायले माग गरे बमोजिमको विवरण तथा कागजात उपलब्ध गराउने,

(ङ) नियमनकारी निकायले अनुगमन तथा निरीक्षण गर्दा आवश्यक सहयोग गर्ने,

(च) नियमनकारी निकायले माग गरेको सूचना वा जानकारी तोकिएको अवधिभित्रै उपलब्ध गराउने,

- (छ) विकीरणबाट संरक्षण वा सुरक्षा गर्ने नियमनकारी निकायबाट तोकिएका शर्त तथा मात्रा (डोज) को सीमा सम्बन्धी व्यवस्थाको परिपालना गर्नु पर्ने,
- (ज) वातावरणमा निष्कासित भएको विकीरण को मात्रा न्यूनतम तहमा रहेको सुनिश्चित गर्नु पर्ने,
- (झ) कामदार र सर्वसाधारण संसर्गमा आउन सक्ने विकीरणजन्य सामाजिक र आर्थिक पक्ष न्यूनतम तहमा रहेको सुनिश्चित गर्नु पर्ने,
- (ञ) संयन्त्र नष्ट वा विनाश गर्न एवं फोहोरमैलाको विसर्जन गर्न आवश्यक प्रवन्ध गर्नु पर्ने,
- (ट) नियमनकारी निकायले समय समयमा तोकेका अन्य दायित्व पुरा गर्ने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमका दायित्वका अतिरिक्त आयानिकृत विकीरण घटनाको कारणले हानी नोक्सानी भएमा त्यस्तो हानी नोक्सानीको लागि इजाजतपत्रवाला जिम्मेवार हुनेछ ।

(३) चोरी भएको, हराएको, फर्काइएको वा परित्याग गरिएको पारमाणविक पदार्थको कारणबाट हानीनोक्सानी भएमा त्यस्तो हानी नोक्सानीको लागि इजाजतपत्रवाला जिम्मेवार हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) र (२) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि युद्ध, बाह्य आक्रमण वा सशस्त्र विद्रोहको कारणले दुर्घटनाबाट उत्पन्न हानी नोक्सानीको लागि इजाजतपत्रवाला जिम्मेवार हुने छैन ।

(५) रेडियोधर्मी वा पारमाणविक पदार्थको ढुवानी गर्दा आयानिकृत विकीरण घटनाको कारणले हानी नोक्सानी भएमा इजाजतपत्रवाला र ढुवानीकर्ताबीच छुट्टै लिखित सम्झौता भएकोमा सोही बमोजिम र सम्झौता नभएको अवस्थामा हानी नोक्सानीको लागि इजाजतपत्रवाला जिम्मेवार हुनेछ ।

(६) पारमाणविक इन्धनचक्र सञ्चालन गर्ने इजाजतपत्रवालाले देहाय बमोजिमको थप दायित्व पूरा गर्नु पर्नेछ :-

- (क) पारमाणविक पदार्थको अभिलेख राख्ने,
- (ख) पारमाणविक पदार्थ र पारमाणविक इन्धन चक्रसंग सम्बन्धित पारमाणविक पदार्थ, अनुसन्धान र विकास सम्बन्धी कृयाकलाप सम्बन्धी प्रतिवेदन नियमनकारी निकायलाई दिने,
- (ग) पारमाणविक पदार्थको निकासी वा पैठारीको जानकारी नियमनकारी निकायलाई दिने,
- (घ) नियमनकारी निकायले तोकेको सीमा भन्दा बढी पारमाणविक पदार्थको नोक्सानी भएमा सोको प्रतिवेदन नियमनकारी निकायलाई दिने,

(ड) पारमाणविक पदार्थ सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका अन्य दायित्व वा कृयाकलाप संचालन गर्ने ।

१८. पूर्व स्वीकृति लिनु पर्ने : इजाजतपत्रवालाले इजाजतपत्रमा उल्लेख गरेको ठेगाना परिवर्तन गर्नु परेमा वा इजाजतपत्र लिएको कृयाकलाप वा अभ्यासमा केही परिवर्तन गर्नु परेमा नियमनकारी निकायको पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

परिच्छेद—५

अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी

१९. अनुगमन तथा निरीक्षण : (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली र निर्देशिका तथा इजाजतपत्रका शर्त र अवस्था को परिपालना भए नभएको सम्बन्धमा नियमनकारी निकायले नियमित रूपमा अनुगमन तथा निरीक्षण गर्नु वा गराउनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षणको काम गर्नको नियमनकारी निकायले आवश्यकतानुसार तोकिए बमोजिमको योग्यता भएका र तालीम प्राप्त गरेका नेपाल सरकारका कर्मचारी वा आयानिकृत विकिरण विषयसँग सम्बन्धित विज्ञ लाई निरीक्षकको रूपमा तोक्न वा खटाउन सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम तोकेका वा खटिएका निरीक्षकले इजाजतपत्र प्राप्त व्यक्ति वा संस्थाको देहायको विषयमा निरीक्षण गर्न सक्नेछ :

(क) पारमाणविक पदार्थ वा रडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र सम्बन्धी कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गरेको स्थान वा भवनमा जुनसुकै समयमा प्रवेश गरी विकीरणजन्य सुरक्षा र संरक्षणको अवस्थाको बारेमा जानकारी प्राप्त गर्ने,

(ख) पारमाणविक पदार्थ वा रडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र सम्बन्धी कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गरेको स्थान वा भवनमा दुर्घटना हुन सक्ने सम्भावना देखिएमा पूर्व सावधानी अपनाउन इजाजतपत्रवालालाई तुरुन्त आदेश दिने,

(ग) विकीरणका स्रोत संलग्न कुनै अप्रत्यासित घटना वा दुर्घटना भएमा सो को अध्ययन अनुसन्धान गर्ने,

(घ) आवश्यकतानुसार जुनसुकै सम्बद्ध व्यक्तिसँग सोधपुछ गर्ने ।

(६) नियमनकारी निकायले उपदफा (१) बमोजिम अनुगमन को लागि निरीक्षक खटाउनु अघि इजाजतपत्रवालालाई जानकारी दिन सक्नेछ ।

(७) उपदफा (६) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि विपदको अवस्थामा वा अनपेक्षित घटना वा अनधिकृत क्रियाकलाप भएको वा हुन सक्छ भन्ने कुरा नियमनकारी निकायलाई लागेमा वा कुनै विश्वसनीय स्रोतबाट जानकारी प्राप्त हुन आएमा नियमनकारी निकायले अनुगमनको लागि निरीक्षक खटाउनु अघी इजाजतपत्रवालालाई जानकारी दिन बाध्य हुने छैन ।

(८) यस ऐन बमोजिम अनुगमन तथा निरीक्षणको क्रममा सहयोग गर्नु सम्बन्धित इजाजतपत्रवालाको कर्तव्य हुनेछ ।

(९) यस दफा बमोजिम निरीक्षण गर्दा यो ऐन, यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमावली, निर्देशिका वा इजाजतपत्रका शर्तहरू वा नियमनकारी निकायले निर्धारण गरेका अन्य शर्तहरूको उल्लंघन हुने कृयाकलाप वा अभ्यास गरिरहेको वा त्यसको कारणबाट हानीनोक्सानी पुग्ने वा सम्पत्ति वा वातावरणमा क्षति हुनसक्ने देखिएमा निरीक्षकले त्यस्तो इजाजतपत्रवालालाई निश्चित अवधि तोकी शर्तहरूको पालन गर्न, त्यस्तो कृयाकलाप वा अभ्यास तत्काल रोक्न वा स्थगन गर्न वा रोक लगाईएको कृयाकलाप वा अभ्यासबाट उत्पन्न भएको पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थलाई सुरक्षित र भरपर्दो किसिमबाट भण्डारण गर्न आदेश दिन सक्नेछ ।

(१०) निरीक्षकले उपदफा (९) बमोजिम आदेश दिएकोमा त्यसको जानकारी तुरुन्त नियमनकारी निकायलाई गराउनु पर्नेछ ।

(११) निरीक्षकले उपदफा (९) बमोजिम आदेश दिएकोमा तोकिए बमोजिम निरीक्षण प्रतिवेदन नियमनकारी निकायमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(१२) उपदफा (११) बमोजिम प्राप्त भएको प्रतिवेदनबाट जनस्वास्थ्य वा वातावरणमा गम्भिर क्षति हुन सक्ने देखिएमा नियमनकारी निकायले त्यस्तो पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्र कब्जामा लिन सक्नेछ ।

(१३) अनुगमन तथा निरीक्षण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद—६

विकीरणबाट संरक्षण सम्बन्धी

२०. विकीरणबाट संरक्षणको नियमन तथा नियन्त्रण : (१) नियमनकारी निकायले आयनिकृत विकीरणको संसर्गमा आएको कारणले हुने हानी नोक्सानीबाट सर्वसाधारणलाई संरक्षण गर्नको लागि आवश्यक शर्त र उपायहरू तोक्नेछ ।

(२) नियमनकारी निकायले यस ऐन अन्तर्गत कुनै पनि कृयाकलाप संचालन गर्दा व्यक्तिको लागि मात्रा (डोज) को अधिकतम सीमा निर्धारण गर्नेछ ।

(३) नियमनकारी निकायले उपदफा (२) बमोजिमको सीमा निर्धारण गर्दा एजेन्सी लगायतका मान्यता प्राप्त अन्य अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाका सिफारिसहरूलाई समेत आधार लिन सक्नेछ ।

(४) नियमनकारी निकायले देहाय बमोजिमको मापदण्डको आधारमा नियमनकारी नियन्त्रणको अधिनमा नरहने स्रोत वा अभ्यासहरूको पहिचान गर्नेछः-

(क) व्यक्तिको लागि नियमनकारी जोखिम नियमन गर्नुपर्ने तह भन्दा ज्यादै न्यून देखिएको,

(ख) विकीरणजन्य कूल प्रभाव ज्यादै न्यून भई नियमनकारी नियन्त्रण आवश्यक नभएको ।

२१. विकीरणबाट संरक्षण : (१) नियमनकारी निकायले कुनै अभ्यास वा क्रियाकलाप संचालन गर्ने ईजाजतपत्र दिनु भन्दा अघि पूरा गर्नु पर्ने विकीरणबाट संरक्षण गर्ने सम्बन्धी शर्तहरू निर्धारण गर्नेछ ।

(२) चिकित्सा सेवा सम्बन्धी कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गर्नको लागि उपदफा (१) बमोजिम विकीरणबाट संरक्षण गर्ने सम्बन्धी निर्धारण गरिएका शर्तहरूका अतिरिक्त नियमनकारी निकायले देहायका शर्तहरूसमेत तोक्नेछ :-

(क) विकीरण उत्पादन गर्ने उपकरण र रेडियोन्यूक्लाइड्स का प्रयोगकर्ताको आवश्यक योग्यता र तालीम,

(ख) विकीरण उत्पादन गर्ने उपकरण र रेडियोन्यूक्लाइड्स प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरूको संरक्षणको लागि अपनाउनुपर्ने उपायहरू,

(ग) अभ्यासको औचित्यता र संसर्गको अप्टीमाइजेसन लगायत बिरामीको संरक्षण गर्नका लागि अपनाउनु पर्ने उपायहरू,

(घ) विकीरण उत्पादन गर्ने उपकरण र रेडियोन्यूक्लाइड्स सहितको यन्त्र (डिभाइस) को डिजाइन र संचालन सम्बन्धी मापदण्डहरू,

(ङ) रेडियोधर्मी स्रोतहरूको सुरक्षा र संरक्षणका लागि अपनाउनु पर्ने उपायहरू,

(च) चिकित्सकले सिफारिस गरेकोमा बाहेक विकीरणका स्रोतको प्रयोग गरी कुनै बिरामीको स्वास्थ्य परीक्षण गर्न , बिरामीलाई चिकित्सा सेवा प्रदान गर्न वा रोगको निदान वा उपचारको काम गर्न गराउन नपाउने,

(छ) तोकिए बमोजिमका अन्य उपायहरू ।

(२) विकीरणबाट संरक्षणका शर्त सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-७

रेडियोधर्मी स्रोत सम्बन्धी

२२. रेडियोधर्मी स्रोत उपर नियन्त्रण : (१) नियमनकारी निकायले रेडियोधर्मी स्रोत तथा त्यस्ता स्रोत समाविष्ट यन्त्र (डिभाईस) को नियन्त्रण गर्न आवश्यक शर्तहरू तोक्नेछ ।

(२) नियमनकारी निकायले स्रोतको सुरक्षित किसिमले व्यवस्थापन वा संरक्षण नभएको कारणबाट सर्वसाधारण र वातावरणमा पुग्न सक्ने हानी नोक्सानीको आधारमा त्यस्ता स्रोतको तोकिए बमोजिम वर्गीकरण गर्नेछ ।

(३) इजाजतपत्रवालाले कुनै रेडियोधर्मी स्रोतको प्रयोग गर्दा सर्वसाधारणलाई विकीरणजन्य हानी नोक्सानी पुग्न सक्ने, सम्पत्ति वा वातावरणमा हानी नोक्सानी हुन सक्ने जोखिम देखिएमा सो को जानकारी नियमनकारी निकायलाई दिनु पर्नेछ ।

(४) रेडियोधर्मी स्रोतको नियन्त्रण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२३. रेडियोधर्मी स्रोतको अभिलेख : नियमनकारी निकायले रेडियोधर्मी स्रोतको अभिलेख राख्नु पर्नेछ ।

२४. रेडियोधर्मी स्रोतको सुरक्षा र संरक्षण : रेडियोधर्मी स्रोतको सुरक्षा, संरक्षण र विश्वसनीय रूपमा प्रयोग गर्ने जिम्मेवारी इजाजतपत्रवालाको हुनेछ ।

२५. रेडियोधर्मी स्रोतको निकासी वा पैठारी : (१) नेपाल सरकारले नियमनकारी निकायको सिफारिसमा रेडियोधर्मी स्रोतको नेपालमा वा नेपालको भूभागहुँदै निकासी वा पैठारी गर्ने इजाजतपत्र लिनको लागि पूरा गर्नु पर्ने शर्त र प्रक्रिया तोक्नेछ ।

(२) रेडियोधर्मी स्रोतको निकासी वा पैठारी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२६. वेवारिसे स्रोतको व्यवस्थापन : कुनै वेवारिसे स्रोत रहेको पाईएमा नियमनकारी निकायले त्यस्तो स्रोतलाई तत्काल नियन्त्रणमा लिई सो को उचित व्यवस्थापन गर्नेछ ।

परिच्छेद-८

पारमाणविक अनुसन्धान भट्टीको सुरक्षा सम्बन्धी

२७. इजाजतपत्र लिनुपर्ने : कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी निर्माण वा संचालन गर्न वा तत्सम्बन्धी कृयाकलाप गर्न चाहेमा नियमनकारी निकायबाट इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।

२८. पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी (रिसर्च रियाक्टर) : (१) नियमनकारी निकायले पारमाणविक अनुसन्धान भट्टीको नियन्त्रण पद्धतिको व्यवस्था गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पारमाणविक अनुसन्धान भट्टीको नियन्त्रण पद्धतिको व्यवस्था गर्दा देहायका कुराहरु समावेश गर्नु पर्नेछ :

- (क) पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी रहने स्थान निर्धारण गर्ने,
- (ख) अनुसन्धान भट्टीको डिजाइन, निर्माण, संचालन, मर्मत सम्भार गर्ने, त्यस्तो भट्टी नष्ट गर्ने वा निष्कृत्य बनाउने,
- (ग) नियमनकारी निकायबाट मूल्याङ्कन गर्ने,
- (घ) इजाजतपत्रवालाबाट सुरक्षा र संरक्षण गर्ने,
- (ङ) अनुसन्धान भट्टीको सुरक्षा र संरक्षण सुनिश्चित गर्न आवश्यक वित्तीय र मानवस्रोतको व्यवस्था गर्ने,
- (च) विकीरणबाट संरक्षण गर्ने, विपद पूर्व तयारी र व्यवस्थापन,
- (छ) लामो समयसम्म बन्द रहेका अनुसन्धान भट्टीको सुरक्षा र संरक्षणको व्यवस्था तथा नष्ट गर्ने वा निष्कृत्य बनाउने,
- (ज) रेडियोधर्मी फोहरमैला व्यवस्थापन,
- (झ) तोकिए बमोजिका अन्य कुराहरु ।

२९. पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी बन्द भएमा : कुनै पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी लामो समयसम्म बन्द भएमा इजाजतपत्रवालाले नियमनकारी निकायबाट तोके बमोजिमका शर्त, प्रक्रिया र मापदण्ड अनुकूल हुने गरी संरक्षण गर्नु पर्नेछ ।

३०. पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी संचालन : पारमाणविक अनुसन्धान भट्टी संचालन गर्न इजाजतपत्र लिन चाहने व्यक्ति वा संस्थाको योग्यता तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-९

संयन्त्र नष्ट गर्ने वा निष्कृत्य बनाउने

३१. संयन्त्र नष्ट गर्ने वा निष्कृत्य : नियमनकारी निकायले पारमाणविक संयन्त्र तथा रेडियो न्युक्लाइड्स नष्ट गर्न वा निष्कृत्य बनाउन आवश्यक शर्तहरु तथा मापदण्ड तोकनेछ ।

३२. संयन्त्र नष्ट गर्ने वा निष्कृत्य बनाउने जिम्मेवारी : (१) कुनै संयन्त्र नष्ट गर्दा वा निष्कृत्य बनाउँदा सुरक्षा र संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी इजाजतपत्रवालाको हुनेछ ।

(२) इजाजतपत्रवालाले कुनै संयन्त्र स्थायी रूपमा बन्द गर्नु अघी नियमनकारी निकायको स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(३) नियमनकारी निकायले उपदफा (२) बमोजिम स्वीकृति दिदा संयन्त्र सुरक्षित किसिमले नष्ट गर्न वा निष्कृत्य बनाउन र त्यसबाट उत्पन्न फोहोर मैलाको व्यवस्थापन गर्ने लगायतका अन्य शर्तहरू तोक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम संयन्त्र नष्ट गर्न वा निष्कृत्य बनाउन र त्यसबाट उत्पन्न फोहोर मैलाको व्यवस्थापन गर्न लाग्ने खर्च इजाजतपत्रवालाले व्यहोर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१०

विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना

३३. विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना : (१) नेपाल सरकारले पारमाणविक वा विकीरण सम्बद्ध विपदको पूर्वतयारी तथा जोखिमको व्यवस्थापनको लागि राष्ट्रिय स्तरमा विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना बनाउनु पर्नेछ ।

(२) कुनै कृयाकलाप, अभ्यास वा संयन्त्र संचालन गर्ने वा पारमाणविक वा विकीरण स्रोत राख्ने वा प्रयोग गर्ने इजाजतपत्र वालाले उपदफा (१) को अधिनमा रही पारमाणविक वा विकीरण सम्बद्ध विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना तयार गरी नियमनकारी निकायबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना तयार गर्दा समावेश गर्ने कुराहरू नियमनकारी निकायले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(४) इजाजतपत्रवालाले उपदफा (२) बमोजिमको विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना समय समयमा नियमनकारी निकायबाट पुनरावलोकन गरी अध्यावधिक गराई राख्नु पर्नेछ ।

(४) पारमाणविक वा विकीरण सम्बद्ध कुनै विपद उत्पन्न भएमा इजाजतपत्रवालाले उपदफा (२) बमोजिम नियमनकारी निकायबाट स्वीकृत पूर्वतयारी तथा विपद व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको विपद पूर्वतयारी तथा व्यवस्थापन योजना कार्यान्वयन गर्न सहयोग गर्नु नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहका सबै निकाय तथा अधिकारीको कर्तव्य हुनेछ ।

३४. अन्तरसीमा विपद सम्बन्धी : (१) कुनै पारमाणविक वा विकीरण सम्बद्ध विपद उत्पन्न भई रेडियोधर्मी प्रदुषणको प्रभाव नेपाल राज्यबाहिर समेत फैलिन सक्ने संभावना देखिएमा नेपाल सरकारले एजेन्सी र त्यस्तो विकीरणबाट प्रभावित भएको वा हुनसक्ने मुलुकको सम्बद्ध निकायलाई सो को जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(२) नियमनकारी निकायले पारमाणविक दुर्घटना वा विकीरण सम्बद्ध विपद उत्पन्न भएमा सोको जानकारी दिने र सहायता उपलब्ध गराउने सम्बन्धी सम्बद्ध सन्धिका व्यवस्था अनुसार त्यस्तो विपद सम्बन्धी जानकारी र तत्सम्बन्धमा आवश्यक सहायता उपलब्ध गराउने सम्पर्क विन्दुको रूपमा काम गर्नेछ ।

परिच्छेद-११

रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी

३५. शर्त तथा मापदण्ड बनाउने : (१) नियमनकारी निकायले रेडियोधर्मी पदार्थको सुरक्षित ढुवानीको लागि पालना गर्नु पर्ने शर्त तथा मापदण्ड बनाई लागू गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको शर्त र मापदण्डमा रेडियोधर्मी पदार्थको किसिम , परिमाण र कृयाकलापको तह अनुसार हुन सक्ने जोखिम वा हानीलाई आधार लिई त्यस्तो रेडियोधर्मी पदार्थको भौतिक संरक्षणको लागि अपनाउनु पर्ने उपाय समेत तोक्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको शर्त र मापदण्ड रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानीका सम्बन्धमा एजेन्सीले निर्धारण गरेका तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा विकास र पालना भएका प्राविधिक मापदण्डलाई समेत आधार मान्नु पर्नेछ ।

३६. रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी : (१) इजाजतपत्रवालाले रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी गर्दा त्यस्तो पदार्थबाट कुनै प्रतिकूल असर नपर्ने गरी सुरक्षित रूपमा गर्नु पर्नेछ ।

(२) इजाजतपत्रवालाले रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी नियमनकारी निकायले निर्धारण गरेको शर्त तथा मापदण्ड बमोजिम ढुवानीको माध्यम, साधन तथा प्राविधिक शर्त बमोजिम गर्नु पर्नेछ ।

(३) इजाजतपत्रवालाले रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानीमा संलग्न कामदार र कर्मचारीलाई रेडियोधर्मी पदार्थको सुरक्षित उपयोग , सुरक्षा र भौतिक संरक्षणको विषय तथा त्यस्ता पदार्थबाट हुन सक्ने जोखिम र त्यसबाट बच्ने सम्भावित उपायको बारेमा जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(४) रेडियोधर्मी पदार्थको ढुवानी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१२

रेडियोधर्मी फोहोरमैला तथा उपयोग गरिएको इन्धनको (स्पेन्ट फ्युल) व्यवस्थापन

३७. इजाजतपत्र लिनु पर्ने : (१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन व्यवस्थापन गर्ने संयन्त्र संचालन गर्न नियमनकारी निकायबाट इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन नेपालभित्र पैठारी गर्न पाइने छैन ।

३८. रेडियोधर्मी फोहोरमैलाको सुरक्षाको जिम्मेवारी : (१) रेडियोधर्मी फोहोरमैलाको सुरक्षा वा उपयोग गरिएको इन्धनको व्यवस्थापन गर्ने जिम्मेवारी इजाजतपत्रवालाको हुनेछ ।

(२) इजाजतपत्रवालाले रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन संभव भएसम्म कम निष्कासन हुने गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(३) इजाजतपत्रवालाले रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धनको नियमनकारी निकायले स्वीकृत दिएको ठाउँ वा संयन्त्रमा तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन वा विसर्जन गर्नु पर्नेछ ।

३९. रेडियोधर्मी फोहोरमैला र उपयोग गरिएको इन्धनको निकासी : (१) नेपालमा उत्पादन भएको कुनै रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन नियमनकारी निकायबाट अनुमति लिई नेपालबाट निकासी गर्न सकिनेछ ।

(२) रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन निकासी गर्न चाहने व्यक्ति वा संस्थाले देहायको विवरण खुलाई निकासी गर्ने अनुमतिको लागि नियमनकारी निकायमा निवेदन दिनु पर्नेछ :-

(क) रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन पैठारीकर्ता मुलुकमा रेडियोधर्मी फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी प्रशासनिक र प्राविधिक क्षमता भएको एवं एजेन्सीले लागू गरेको मापदण्ड अनुरूप हुने गरी भरपर्दो र सुरक्षित नियमनकारी संरचना भएको,

(ख) रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन पैठारी गर्ने मुलुकलाई त्यस्तो रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन पैठारी हुने कुराको जानकारी गराइएको र सो मुलुकले त्यसका लागि सहमति प्रदान गरेको,

(ग) निकासी मार्गमा पर्ने मुलुकहरूमा सम्बन्धित अन्तर्राष्ट्रिय दायित्व अनुकूल हुनेगरी ढुवानी गरिने कुराको सुनिश्चितता गरेको ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको प्रक्रिया पूरा भएको देखिएमा नियमनकारी निकायले निवेदकलाई रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धन निकासी गर्न इजाजतपत्र दिन सक्नेछ ।

४०. रेडियोधर्मी फोहोरमैला र उपयोग गरिएको इन्धन फिर्ता ल्याउने सम्बन्धी व्यवस्था : निकासीको लागि इजाजतपत्र जारी भएको रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धनको निकासी गरिएको तर गन्तव्य मुलुकमा नपुगेमा वा गन्तव्य मुलुकमा व्यवस्थापन हुन नसकेमा र त्यसको वैकल्पिक सुरक्षित र भरपर्दो व्यवस्थापन गर्न नसकिएमा त्यस्तो रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा इन्धनलाई इजाजतपत्रवालाले नेपालभित्र फिर्ता ल्याउनु पर्नेछ ।

४१. सुरक्षा तथा संरक्षण : रेडियोधर्मी फोहोरमैला वा उपयोग गरिएको इन्धनबाट सर्वसाधारण व्यक्ति तथा वातावरणमा पर्ने असरबाट सुरक्षा , संरक्षण र बचाउन नियमनकारी निकायले मापदण्ड बनाई लागू गर्नेछ ।

परिच्छेद-१३

पारमाणविक दायित्व र सीमा सम्बन्धी व्यवस्था

४२. दायित्वको रकम र आर्थिक सुरक्षण : कुनै पनि विदेशी राज्यमा पारमाणविक संचालनको जिम्मेवारी सम्बन्धमा नेपालसंग सम्बन्धित पारमाणविक दायित्व रहेको देखिएमा संचालक राज्यको कानून बमोजिम दायित्व वापतको रकम निर्धारण हुनेछ साथै वित्तीय सुरक्षणको व्यवस्था सम्बन्धित सन्धिमा व्यवस्था भए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१४

सुरक्षा उपाय सम्बन्धी

४२. सुरक्षा उपाय लागू गर्ने : (१) नियमनकारी निकायले पारमाणविक विषयमा नेपाल पक्ष भएको कुनै सन्धि बमोजिम वा एजेन्सीसंग भएको कुनै सुरक्षा उपाय सम्बन्धी सम्झौता बमोजिम सुरक्षा उपाय लागू गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सुरक्षा उपाय लागू गर्दा सम्झौता बमोजिमको देहाय बमोजिमका कार्य गर्न सक्नेछ :

- (क) नेपालको दायित्वको कार्यान्वयन जाँचबुझ गर्ने,
- (ख) त्यस्तो सम्झौता पूर्ण रूपमा कार्यान्वयन गर्न आवश्यक कारबाही गर्ने,
- (ग) नेपालभित्र एजेन्सीले खटाएका निरीक्षकहरुलाई सहजीकरण गर्ने
- (घ) सम्झौता बमोजिम एजेन्सीसंग समन्वय गरी आवश्यक जानकारी उपलब्ध गराउने ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमका सुरक्षा उपाय सम्बन्धी सम्झौता नेपाल सरकार , प्रदेश सरकार तथा स्थानीय तहका सबै निकाय र इजाजतपत्रवालाले सम्झौता बमोजिमका सुरक्षा उपायहरु लागू गर्न सहयोग गर्नु पर्नेछ ।

(४) सुरक्षा उपायहरु सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४३. निषेधित कार्य : नेपाल भित्र पारमाणविक हतियार तथा पारमाणविक विष्फोटक उपकरणको उत्पादन तथा निर्माण गर्न वा अन्य किसिमले त्यस्ता हतियार वा उपकरण प्राप्त गर्न , त्यस्तो हतियार वा उपकरणको निर्माणमा कुनै सहयोग स्वीकार गर्न वा प्राप्त गर्न तथा त्यस्तो हतियार वा उपकरण उत्पादनसंग सम्बन्धित कुनै पनि अनुसन्धान तथा विकास गर्न वा त्यस्तो कार्यमा सहयोग पुग्ने गरी कुनै पनि कार्य गर्न पाइने छैन ।

४४. निरीक्षण गर्न सक्ने : नियमनकारी निकाय वा एजेन्सीले नियमनकारी निकायको समन्वयमा खटाएका निरीक्षकलाई सुरक्षा उपाय सम्बन्धी सम्झौता बमोजिमको कुनै पारमाणविक संयन्त्रमा प्रवेश गरी निरीक्षण र जाँचबुझ गर्ने अधिकार हुनेछ ।

स्पष्टिकरण : यस परिच्छेदको प्रयोजनको लागि “संयन्त्र” भन्नाले आणविक भट्टी, क्रिटिकल फेसिलिटि, कन्भर्सन प्लान्ट, फेब्रिकेसन प्लान्ट, पुनः प्रशोधन प्लान्ट, आइसोटोप्स, सेपरेसन प्लान्ट, सेपरेट स्टोरेज इन्सटलेसन वा नियमित रूपमा एक प्रभावकारी किलोग्राम भन्दा बढी परिमाणमा पारमाणविक पदार्थको प्रयोग गरिने कुनै पनि स्थान (लोकेसन) सम्झनु पर्छ ।

४५. अभिलेख र नियन्त्रण : नियमनकारी निकायले पारमाणविक पदार्थको नापतौल वा मापन , नापतौल वा मापनको यथार्थता (एक्युरेसी) को मूल्यांकन , नापतौल वा मापनमा आएको अन्तरको पुनरावलोकन , जिन्सी राख्ने, नापतौल वा मापन नगरिएका जिन्सीको मूल्यांकन , पारमाणविक पदार्थ सम्बन्धी जिन्सी र सोको प्रवाह पत्ता लगाउने अभिलेखन तथा प्रतिवेदन , एजेन्सीलाई दिने प्रतिवेदन सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४६. पारमाणविक इन्धन चक्रको अनुसन्धान र विकास सम्बन्धी कृयाकलापको लागि इजाजतपत्र : (१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले सैद्धान्तिक वा आधारभूत बैज्ञानिक अनुसन्धान वा रेडियो आइसोटोप्सको औद्योगिक, चिकित्सकीय, जलवायु सम्बन्धी, कृषिजन्य प्रयोग , स्वास्थ्य र वातावरणीय प्रभाव , सम्बृद्ध मर्मतसम्भार सम्बन्धी अध्ययन र विकाससंग सम्बन्धित कृयाकलाप बाहेक पारमाणविक इन्धन चक्रको अनुसन्धान र विकास सम्बन्धी कृयाकलाप गर्न चाहेमा नियमनकारी निकायबाट तोकिए बमोजिम इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ ।

(२) पारमाणविक इन्धन चक्रसँग सम्बन्धित अनुसन्धान र विकास कृयाकलाप संचालन गर्ने सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

४७. नियन्त्रित वस्तुको निकासी वा पैठारी : (१) कसैले पनि प्रचलित कानून बमोजिम इजाजतपत्र नलिई कुनै पनि नियन्त्रित वस्तु निकासी वा पैठारी गर्नु हुँदैन ।

स्पष्टिकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि “नियन्त्रित वस्तु” भन्नाले पारमाणविक पदार्थ , रेडियोधर्मी पदार्थ, त्यस्तो पदार्थसँग सम्बद्ध जानकारी, यन्त्र उपकरण र प्रविधि सम्झनु पर्छ ।

(२) नेपाल सरकारले नियमनकारी निकायसँग परामर्श गरी प्रचलित कानूनको अधिनमा रही निकासी र पैठारी गर्न इजाजतपत्र लिनुपर्ने नियन्त्रित वस्तुको सूची सार्वजनिक गर्नेछ ।

(३) नियन्त्रित वस्तु निकासी वा पैठारी गर्न इजाजतपत्र जारी गर्ने शर्त, प्रकृया, मापदण्ड तथा अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१५

पारमाणविक सुरक्षा र भौतिक संरक्षण सम्बन्धी

४८. भौतिक संरक्षण गर्ने: (१) नियमनकारी निकायले पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ तथा संयन्त्रको भौतिक संरक्षणका लागि सुरक्षा सम्बेदनशिलता र मापदण्ड बमोजिम पारमाणविक पदार्थ र रेडियोधर्मी पदार्थको वर्गीकरण गर्न सक्नेछ।

(२) नियमनकारी निकायले पारमाणविक सुरक्षा र भौतिक संरक्षणको लागि देहायका विषयमा शर्तहरू तथा मापदण्ड निर्धारण गरी लागू गर्नेछ :

- (क) विभिन्न किसिमका पदार्थको लागि आवश्यक संरक्षण संयन्त्र र प्रकृया ,
- (ख) नियन्त्रण तथा जवाफदेहीता सम्बन्धी ,
- (ग) पारमाणविक पदार्थ तथा रेडियोधर्मी पदार्थको अभिलेखन र नियन्त्रण ,
- (घ) निरीक्षण तथा अनुगमन सम्बन्धी , र
- (ङ) तोकिए बमोजिमका अन्य विषयहरू ।

(३) पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ र संयन्त्रको भौतिक संरक्षणको प्रत्याभूति गर्ने दायित्व ईजाजतपत्रवालाको हुनेछ ।

(४) पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ वा संयन्त्रको चोरी भएमा , चोरी वा अन्य कुनै किसिमबाट हानी नोक्सानी भएमा वा हुने सम्भावना भएमा ईजाजतपत्रवालाले देहाय बमोजिमको कार्य गर्नु पर्नेछ:

- (क) त्यस्तो घटना र सोसँग सम्बन्धित परिस्थितिको बारेमा यथासक्य छिटो नियमनकारी निकायलाई सूचना दिने,
- (ख) खण्ड (क) बमोजिमको सूचना दिएपछि सात दिनभित्र विस्तृत विवरण सहितको लिखित प्रतिवेदन नियमनकारी निकायमा पेश गर्ने, र
- (ग) नियमनकारी निकायबाट माग भए बमोजिमका अन्य जानकारी तोकिएको समयभित्र उपलब्ध गराउने ।

(५) नियमनकारी निकायले उपदफा (४) बमोजिम प्राप्त सूचना तुरुन्त मन्त्रालयलाई उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

४९. जानकारी दिने : (१) पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ वा संयन्त्र चोरी, डकैति भएमा वा अनधिकृत कब्जामा लिएमा वा चोरी , डकैती वा अनधिकृत कब्जाको आशंका गर्ने विश्वसनीय आधार भएमा नियमक निकायले मन्त्रालय र त्यस्तो कार्यबाट प्रभावित हुनसक्ने संघ संस्थालाई र मन्त्रालयले अन्तर्राष्ट्रिय संस्थालाई यथासक्य छिटो सो कुराको जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(२) पारमाणविक पदार्थ , रेडियोधर्मी पदार्थ वा संयन्त्रको चोरी , डकैति वा अनधिकृत कब्जा भएमा त्यसको पुनः प्राप्ति गर्ने, तत्सम्बन्धी अन्य कामकारबाहीको समन्वय गर्ने र पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थको भौतिक संरक्षण गर्ने जिम्मेवारी नियमनकारी निकाय र मन्त्रालयको हुनेछ ।

(३) नेपाल सरकारले पारमाणविक पदार्थ, रेडियोधर्मी पदार्थ तथा संयन्त्रको सुरक्षा र संरक्षणको लागि अन्तर्राष्ट्रिय संस्थाबाट प्राप्त सहयोग र सहायताको कार्यान्वयन गर्न तोकिए बमोजिम व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।

(४) पारमाणविक सुरक्षा तथा भौतिक संरक्षण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१६

कसूर र सजाय

५०. कसूर गरेको मानिने : कसैले देहाय बमोजिमको कार्य गरेमा यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेको मानिनेछ :-

(क) यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र नलिई वा इजाजतपत्रमा उल्लिखित शर्त वा ऐन वा नियमावली वा निर्देशिकाको विपरित पारमाणविक पदार्थ , रेडियोधर्मी पदार्थ, विकिरणको स्रोत तथा तत्सम्बन्धी उपकरणको उत्पादन , संकलन, भण्डारण, सञ्चय, निकासी, पैठारी, ढुवानी, ओसारपसार, विसर्जन वा फैलावट गर्ने , कुनै संयन्त्र विकास वा संचालन गर्ने , रेडियोधर्मी फोहोरमैला निकासी , पैठारी वा ब्यवस्थापन गर्ने लगायतका कृयाकलाप वा अभ्यास संचालन गर्ने गराउने,

(ख) कसैको ज्यान लिने वा गम्भिर शारीरिक चोट पु र्या उने वा सम्पत्ति वा वातावरणमा गम्भीर क्षति पु र्याउने मनसायले वा त्यसरी ज्यान लिने , चोट वा क्षति पुग्ने गरी पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ प्राप्त गर्ने , कब्जामा लिने, प्रयोग गर्ने, हस्तान्तरण गर्ने, परिवर्तन गर्ने, विसर्जन गर्ने वा फैलावट गर्ने वा कुनै यन्त्र वा उपकरण बनाउने, प्रयोग गर्ने वा कब्जामा लिने,

(ग) कसैको ज्यान लिने वा गम्भिर शारीरिक चोट पु र्याउने वा सम्पत्ति वा वातावरणमा गम्भीर क्षति पु र्याउने मनसायले वा त्यसरी ज्यान जाने वा चोट वा क्षति पुग्न सक्छ भन्ने जानीजानी कुनै पारमाणविक संयन्त्र प्रयोग गर्ने ,

त्यसको हिनामिना गर्ने वा त्यसमा हानी वा नोक्सानी पुर्‍यागउने वा त्यसको संचालनमा अवरोध पुर्‍यागउने वा संयन्त्रको विरुद्ध लक्षित गरी कुनै कार्य गर्ने,

(घ) पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ चोरी , डकैती वा लुटपाट गर्ने,

(ङ) पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थको प्राप्तिको लागि जोरजुलुम वा जालसाजीपूर्ण कारोवार गर्ने,

(च) कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई कुनै काम गर्न वा नगर्न वाध्य पार्ने उद्देश्यले खण्ड (ख) र (घ) बमोजिमको कार्य गर्ने,

(छ) डर , धाक वा धम्की दिई वा बल प्रयोग गरी वा कुनै जोरजुलुम गरी कसैसँगबाट पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ वा सोसँग सम्बन्धित उपकरण, यन्त्र वा पारमाणविक संयन्त्र माग गर्ने,

(ज) पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थ वा सोसँग सम्बन्धित उपकरणको उपयोग, भौतिक संरक्षण र सुरक्षामा नकारात्मक प्रभाव पर्न सक्ने गरी पारमाणविक पदार्थ वा रेडियोधर्मी पदार्थका सम्बन्धमा झुटो सूचना प्रवाह गर्ने, गराउने,

(झ) यस ऐन बमोजिम गोप्य राख्नु पर्ने सूचना प्रवाह गर्ने,

(ञ) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम वा निर्देशिका विपरित अन्य कुनै कार्य गरेमा ।

५१. सजाय : (१) कसैले यस ऐन बमोजिमको कसूर गरेमा देहाय बमोजिम सजाय हुनेछ :-

(क) दफा ५० को खण्ड (क) बमोजिमको कसूर गरेमा पारमाणविक तथा रेडियोधर्मी पदार्थ जफत गरी विगो बमोजिम जरिवाना र पाँच वर्षदेखि दश वर्षसम्म कैद ।

(ख) दफा ५० को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमको कसूरमा कसैको ज्यान गएको रहेछ भने सर्वस्व सहित जन्म कैद तथा शारीरिक चोट लागेको रहेछ भने चोटको अवस्था समेतलाई विचार गरी पीडितलाई उपचार खर्च तथा उचित क्षतिपूर्ति समेत दिलाई पाँच वर्षदेखि दश वर्षसम्म कैद ।

(ग) दफा ५० को खण्ड (घ) , (ङ), (च), (छ), (ज), (झ) र (ञ) बमोजिमको कसूरमा सो कसूरमा प्रयोग भएको उपकरण , यन्त्र, अन्य पदार्थ तथा सामग्री जफत गरी सो गर्नेलाई अवस्था हेरी तीन वर्षदेखि पाँच वर्षसम्म कैद र पाँच लाखदेखि पन्ध्र लाख रुपयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(२) कुनै भौतिक सम्पत्ति वा वातावरणमा क्षति पुगेकोमा त्यसबाट भएको वास्तविक क्षतिको पहिचान गरी क्षति भएको विगो तथा विगोको दोब्बर क्षतिपूर्ति दिलाई सो क्षतिको विगो बराबरको जरिवाना गरी पाँचदेखि दश वर्षसम्म कैद गरी त्यस्तो कार्यमा प्रयोग भएको उपकरण र अन्य पदार्थ तथा सामग्री जफत हुनेछ ।

(३) कुनै कम्पनी संस्था वा इजाजतपत्रवालाले यस परिच्छेद बमोजिम सजाय हुने कसूर गरेमा त्यस्तो कसूर गर्ने पदाधिकारी वा कर्मचारीको पहिचान भएकोमा त्यस्तो पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई र त्यस्तो पदाधिकारी वा कर्मचारी पहिचान हुन नसकेकोमा कसूर हुँदाका बखत त्यस्तो कम्पनी वा संस्थाको प्रमुख भई काम गर्ने व्यक्तिलाई सजाय हुनेछ ।

५२. क्षतिपूर्ति : (१) आयानिकृत विकिरण संलग्न घटनाको कारणले कुनै हानी वा नोक्सानी भएमा इजाजतपत्रवालाले त्यस्तो हानी वा नोक्सानी भए बापतको क्षतिपूर्ति व्यहोर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको क्षतिपूर्ति माग गर्नु परेमा कुनै व्यक्तिको मृत्यु भएको वा शारीरिक चोटपटक लागेको अवस्थामा तीस वर्षभित्र र अन्य कुनै हानी नोक्सानी भएकोमा थाहा पाएको मितिले एक वर्षभित्र उजुरी दिनु पर्नेछ ।

(३) पारमाणविक हानी नोक्सानी बापतको यस ऐन बमोजिम क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउँदा कुनै व्यक्तिको मृत्यु भएमा निजको परिवारलाई र शारीरिक चोटपटक लागेको भएमा निजलाई पहिलो प्राथमिकता दिई क्षतिपूर्ति दिनु पर्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस उपदफाको प्रयोजनको लागि "परिवार" भन्नाले मृत्यु भएको वा चोटपटक लागेको व्यक्तिको पति, पत्नी, सगोलको छोरा छोरी, बाबु आमा सम्झनु पर्छ ।

(४) क्षतिपूर्ति सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

५३. नेपाल सरकार वादी हुने : यस ऐन बमोजिमको मुद्दा नेपाल सरकार वादी हुनेछ र सो मुद्दा सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को अनुसूची-१ मा परेको मानिनेछ ।

५४. हदम्याद : यस ऐन बमोजिमको कसूरमा कसैको ज्यान गएको रहेछ भने जहिले सुकै र अन्य अवस्थामा थाहा पाएको मितिले एक वर्षभित्रमा मुद्दा दायर गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१७

विविध

५५. नेपाल सरकारको स्वामित्व हुने : नेपालभित्र फेला परेको रेडियोधर्मी पदार्थ वा खनिज पदार्थ उपर नेपाल सरकारको स्वामित्व रहनेछ ।

५६. विदेशमा भएको फैसला कार्यान्वयन : पारमाणविक हानी नोक्सानी सम्बन्धी मुद्दामा क्षतिपूर्ति भराउने गरी भएको नेपाल पक्ष भएको पारमाणविक दायित्व सम्बन्धी लिखत अनुसार पारमाणविक घटनाका

सम्बन्धमा क्षेत्राधिकार भएको कुनै विदेशी अदालतको अन्तिम फैसलालाई प्रचलित कानूनको अधिनमा रही नेपालका अदालतको फैसला सरह मान्यता दिई र कार्यान्वयन गरिनेछ ।

५७. प्रचलित कानून बमोजिम हुने : यो ऐनमा लेखिए जति कुरामा यसै ऐन बमोजिम र अन्यमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

५८. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको कार्यान्वयनका लागि नेपाल सरकारले आवश्यक नियमहरू बनाउन सक्नेछ ।

५९. निर्देशिका तथा कार्यविधि बनाउने : यस ऐन तथा यो ऐन अन्तरगत बनेको नियमावलीको अधिनमा रही मन्त्रालयले नियमनकारी निकायसँग परामर्श गरी आवश्यक निर्देशिका बनाउन सक्नेछ ।